

**A`jiniyaz atındag`ı No`kis ma`mleketlik pedagogikalıq
institutı**

Baslawısh ta`lim fakul`tetı

**«Ana tilin oqıtıw metodikası»
pa`ninen**

Kurs jumısı
3-b kurs

**Tema: Baslawish klaslarda «Atlıq temasin» u`yretiw
metodikası**

Qabıllag`an:
Orınlag`an :

A.Najimova
U.Tilepbergenova

NO`KIS-2013-2014

Tema: Baslawish klaslarda «Atliq temasin» u`yretiw metodikasi

R e j e

Kirisiw

**1. Baslawish klaslarda atliq temasin u`yreniw din`
maqseti ham waziypalari**

**2. Atliqti u`yreniwde a`meliy jumislardin` roli ha`m
a`hmiyeti.**

**3. Atliq temasin u`yretiwde wwoyin tu`rlerinen
paydalanıw**

Juwmaqlaw

Paydalang`an a`debiyatlar

K I R I S I W

Baslawish klasslarda qaraqalpaq tilin woqitiwdin` tiykarg`i maqsetleri woqiwshilardin` so`ylew ha`m woylaw, do`retiwshilik ko`nlikpelerin rawajlandiriw, tildin` du`zilisi ha`m qollaniliwi tuwrali bilimlerin qa`liplestiriw, wo`zinin` so`ylew a`meliyatinda ana tilinin` bay mu`mkinshiliklerinen toliq ha`m sheber paydalana biliw uqibin ha`m ko`nlikpelerin qa`liplestiriwden ibarat. Baslawish klaslarda atliq so`z shaqabin woqitiw - mekteplerdegi qaraqalpaq tili kursinin` en` a`hmiyetli bo`limlerinin` biri bolip yesaplanadi ha`m joqarida ko`rsetilgen maqsetlerge yerisiw ko`p jag`inan wonin` jaqsi wo`zlestiriliwine baylanisli boladi. Grammatikaliq materiallardi men`gerip aliw arqali woqiwshilardin` uliwma rawajlaniwi tezlesedi, intellektual da`rejesi teren`lesedi, balalardin` teoriyalıq woy-pikirinın` qa`liplesiwi ushin qolaylı sharayatlar jaratıladi.

Ta`lim tarawındag`i a`melge asirilip atirg`an tu`pkilikli wo`zgerisler bul ma`seleni sheshiwde jan`asha jandasiwlardı talap etpekte. Baslawish ha`m worta mektepler ushin ta`lim standartlarinin` jaratiliwi ha`m a`meliyatqa yengiziliwi, woqitiwdin` baslı maqsetlerinin` wo`zgeriwi, wog`an jeke shaxsqa bag`darlang`an jandasiwdin` u`stinligi sharayatlarında tilge u`yretiw sistemasin du`ziwde balalardin` rawajlaniw psixologiyalıq ja`ne jas o`zgesheliklerin yesapqa aliw u`lken a`hmiyetke iye bolmaqta. Balanin` rawajlaniwinin` psixolingvistikalıq nızamlılıqların toliq esapqa almaw grammatikalıq teoriyani sanalı ha`m teren` u`yreniwge kesent etedi, woqitiw protsessinde woqiwshilardin` qa`biletlerine su`yenip is tutiwg`a mu`mkinshilik bermeydi. Kishi mektep jasındag`i woqiwshilardin` psixolingvistikalıq rawajlaniw nızamlılıqların jeterli bahalamaw ko`bine se woqitiw protsessinin` intensivligin ku`sheytiwde, bir qatar woqiw ko`nlikpelerin waqtınan burın qa`liplestiriwge umtiliwda, bilimlerdin` u`stinligin u`zil-kesil ta`miyinlewge umtiliwda ko`zge taslanadi. Bul bolsa usı ko`nlikpelerdi toliq jaratiwg`a ja`rdem bermeydi, al woqitiw protsessi ko`zde tutqan psixikalıq protsesslerdi toqtatıp qoyadı. Na`tiyjede worta mektepke grammatikalıq teoriyani u`yreniwge tayar emes

woqiwshilar keledi, sebebi wolar abstrakt teoriyalıq woylaw ha`m til teoriyasi tiykarların ug`ip alıw ushın za`ru`r ko`nlikpelerge iye emes.

Baslawish klass woqiwshılarının` so`ylew ha`m intellektual rawajlanıwına bag`darlang`an atlıqtı woqitiw metodikasin u`yreniwden ibarat. Bunda, birinshiden, balanin` rawajlanıw basqishındag`i baslı psixikalıq protsessler, ekinshiden, mektepte ana tilin u`yreniwdin` birinshi basqishında grammatikalıq ko`nlikpelerdi ha`m uqıplardı qa`liplestiriw o`zgeshelikleri yesapqa alınadı. Bunday metodikalıq sistema so`z shaqapların woqitiwdin` izbe-izligi printsipin tolıq ta`miyinlewi tiyis.

1. Baslawish klaslarda atliq temasin u'yreniwdin` maqseti ham waziypalari

Baslawish klaslarda atliqti woqitiwg`a jeterli da`rejede saat ajiratiladi. Sebebi, atliq basqa so`z shaqaplarina qarag`anda leksikaliq ma`nisi jag`inan da, ha`r qiyli grammatikaliq belgisi jag`inan da ken`, qospali kategoriyalarg`a iye.

Bul basqa so`z shaqaplari menen baylanisli ha`m izbe-izli tu`rde, jen`ilden awirg`a qaray degen tiykarg`i printsipte woqitiladi.

Baslawish klasslarda atliqti woqitiwdin` tiykarg`i waziypasi 1) atliq boyinsha woqiwshilardin` leksika-grammatikaliq tu`sinigin qa`liplestiriw, 2) menshikli ha`m g`alabaliq atliqlardi ma`nisine qaray bir-birinen ayira biliw, 3) menshikli atliqlardi qollang`anda bas ha`ripti paydalana biliw, 4) atliqlardi birlik, ko`plik sanda qollana biliw, 5) atliqlardin` keynine tartim, seplik, betlik jalg`awlarinin` qosilip jaziliwina ko`nliktiriwin qa`liplestiriw, olardi bir-birinen ayira biliwge u`yretiw, 6) atliqlar menen woqiwshilardin` so`z baylig`in rawajlandirip wotiriw, 7) analiz, salistiriw, gruppaw ha`m juwmaqqa kele aliw jumislarin isley biliw ko`nlikpelerin qa`liplestiriw.

Atliq so`z shaqaplarinin` ishinde leksikaliq ma`nisi jag`inan ha`r qiyli, grammatikaliq belgisi jag`inan qospali kategoriyag`a jatadi. Sebebi, leksikaliq ma`nisi tiykarinan zatliq ma`nige baylanisli bolip, ju`da` ha`r qiyli. Ma`selen, kitap, da`pter usag`an aniq zatlar, qurt-qumirisqaday janli ja`nlikler, samal, boranday ta`biyat qubislari t.b. ko`zge ko`rinetug`in, ko`rinbey sezim arqali tu`siniletug`in tu`siniklerdin` ba`rine zat dep tu`sinemiz. Bulardin` ha`r qaysisina tiyisli atama bar.

Al atliqtin` grammatikaliq belgisi bolsa, atliq birlik, ko`plik sanda, tartim, betlew, seplik jalg`awlari menen tu`rlenedi. O`zine ta`n bolg`an suffikslerine iye, ga`p ishinde baslawish, qollaniliwina qaray aniqlawish, toliqlawish, pisiqlawish, geyde bayanlawish bolip keledi.

Sonliqtan da, atliqtin` leksikaliq ha`m grammatikaliq belgileri jag`inan qospali, qiyin dep qaralip, baslawish klaslarda bulardin` tiykarg`i belgilerin a`piwayilastirip, a`meliy jumislardin` barisinda u`yretilip bariladi.

Birinshi klassta mug`allimnin` aldindag`i tiykarg`i waziypa - woqiwshilarg`a so`zlerge kim? ne? degen sorawdi duris qoya biliwge u`yretiw. Suwretlerge qarap wolardin` atlarin - bul kim? bul ne? degen sorawlarg`a juwap bere biliw.

Bul da`wirde minaday a`meliy jumislar u`stinde islese boladi`

1. To`mende berilgen so`zlerden atliq so`zlerdi terip jazin` ha`m sorawlarin qoyip shig`in`.

2. Wo`zlerin` baqshada wo`setug`in, bag`da wo`setug`in, u`y quslarin, haywanlardi t.b. bo`lip dizip jazin`.

3. Berilgen ga`p ishindegı ko`p noqat qoyilg`an worinlarg`a tiyisli atliqlardi qoyip ko`shirip, sorawlarin qoyin`.

4. Berilgen menshikli atliqlardi bo`lip jazin`.

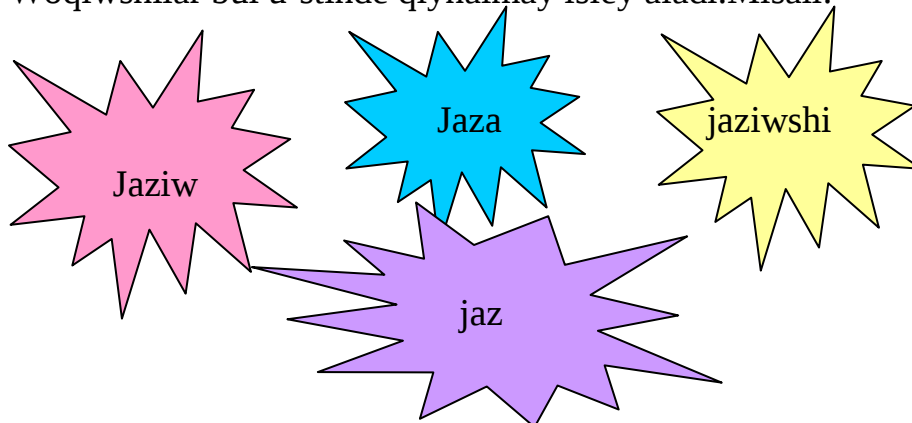
Mug`allim bunday misallardi ha`m bunnan basqa da misallar berip atliq, atliqtin` seplew jalg`awlari menen tanistiriwda ha`m wol boyinsha alg`an bilimlerin a`meliy jumis islew da`wirinde, izbe-izlikke saliw barisinda qollanilatug`in kestden paydalanip wotiriwina boladi.

3-4 klassta, 2-3-klassta atliq boyinsha alg`an bilimlerin, a`meliy ko`nligiwlirine su`yene wotirip, da`slep bir neshe sabaq sol tema u`stinde a`meliy jumis islenedi ha`m a`meliy jumis ha`m atliq boyinsha bilimi teren`lestiriledi, wol ushin da`slepki sabaqlarda zattin` atin bildiretug`in so`zlerdi izbe-izlikke saliw adamlarda, wo`simliklerg`e haywanatlarg`a h.t.b tiyisli so`zlerdi toparlarg`a bo`lip, wolarg`a tiyisli sorawlardi durislap biliw, atliqlardi wo`zlerinin` islerinde duris qollana biliw u`stinde islew talap etiledi.

Bul da`wirde de woqiwshilar ushin en` kiyini ha`reket atliqlari menen do`rendi atliqlar sonliqtan bular u`stinde basqa so`zler menen salistirip, zattin` belgisine qaray ayira biliwge basshiliq etedi. Misali: ju`r-ju`ris, woqi-woqi w h.t.b

Sonin` menen birge bul jerde tu`birles so`zlerden alg`an ta`jiriybelerinen de paydalaniwg`a boladi.

Woqiwshilar bul u`stinde qiynalmay isley aladi. Misali:

Mug`allim bul so`zlerdin` ha`r qaysisina tiyisli sorawlarin qoyip, sol arqali qalay zatliq ma`ni o`tkenin woqiwshilarg`a an`sat tu`sindiriwg`e boladi. Bunday bir neshshe shinig`iw jumislari arqali atliq tuwrali bilgenlerin izbe-izlikte salip ha`m burig`i bilimlerin bekkemlep keyin atliqtin` sepleniwi kategoriyalari boyinsha jumis islenendi.

Atliq boyinshaalg`an bilimlari ta`kirarlanadi. Ha`r bir tema a`meliy jumislari menen bekkemlenip bariladi.

Bunday bir neshe shinig`iw jumislari arqali atliq tuwrali bilgenlerin izbe-izlikke salip ha`m burig`i bilimlerin bekkemlep, keyin atliqtin` betleniwi, tartimlaniwi, sepleniwi kategoriyalari boyinsha jumis islenedi.

Woqiwshilarg`a ko`plik kategoriyasin tanistiriw a`meliy jaqtan sawat ashiw da`wirinen baslanadi da, keyin ala bul u`stinde jumis islewin dawam yetedi. Buni da`slep ha`r qiyli zatlardin` o`zi yamasa su`wretlerin ko`rsetiw arqali tanistiradi. Bul boyinsha shinig`iwlari islewde ha`r waqit salistiriw arqali islew jaqsi na`tiyje beredi. Ma`selen, mug`allim kitap-kitaplar degen so`zlerdi jazip yamasa o`zlerin ko`rsetip, qaysisinan azdi, qaysisinan ko`pti tu`sinemiz dep sorag`anda woqiwshilar an`sat juwap beredi. Bunday bir qansha a`meliy jumistan keyin, usinday zatlardin` birewin ko`rsetetug`in birlik, ko`pti ko`rsetiwshi so`zlerdi ko`plik dep juwmaq beriwge boladi. Zatlardin` ko`p yekenin ko`rsetiw ushin zattin` atin bildiretug`in so`z keynine - lar, -ler qosimtasin qosiw kerek

ekenligi eskertiledi. Keyin ala bul u`stinde ha`r qiyli a`meliy jumislar islenip, birlik, ko`plik terminleri menen de tanistiriladi.

Keyingi 3-4-klasslarda woqiwshilardin` bul boyinsha jumis islewi dawam yetedi. Solay yetip, ko`plik kategoriyasi u`stinde jumis islew arqali wolardin` atliqlardin` ma`nisi ha`m tu`rlerinen ayira alatug`inlig`i tuwrali ko`nligiwi qa`liplesedi. Bul ko`nligiwinin` na`tiyjesinde woqiwshilar ko`plik kategoriyasinin` qosimtalarin qollanip jumislar islep, o`zinin` a`meliy islerinde qollaniwdi u`yrenedi.

Atliqtin` betleniwi woqiwshilardin` so`ylew tilinde ko`p qollanilatug`in kategoriya. Ma`nilik jaqtan da, formasi boyinsha da woqiwshilar ushin qiyinshiliq tuwdirmaydi. Bul jerde woqiwshilar termin u`stinde qiynaladi. Sonliqtan bir qansha a`meliy jumis islewdin` barisinda tartim-zattin` kimgе tiyisli ekenligin ko`rsetetug`in formanin` atamasi ekenligin, al birinshi bet-birinshi ta`reptegi adam, ekinshi bet-ekinshi ta`reptegi adam, u`shinshi bet-u`shinshi ta`reptegi adam ekenligin woqiwshilardi qatnastiriw arqali ko`rgizbeli tu`rde misallar boyinsha tu`sindiriw menen birge kesteni qosip, tartimnin` qosimtalari menen tanistiriwg`a boladi. Bunday tartim kategoriasi menen wWoqiwshilardin` birinshi ret ushirasiwi bir qansha qiyin bolg`ani menen balalar buni ma`nisi ha`m formasi arqali tez u`yrenip aliwina mu`mkinshilikler bar. Atliqtin` kategoriyalari wWoqiwshilarg`a bir-biri menen baylanisli tu`rde alip barilg`an jag`daytda g`ana tez men`geriwge boladi.

Atliqtin` seplew kategoriyasi 3-4-klaslarda woqitiladi, biraq bunnan biz baslawish klasslardin to`mengi klasslarinda woqitilmaydi degen pikir kelip shiqpawi tiyis. Bul bwoyınsha 1-klasstan baslap-aq Woqiwshılar menen a`meliy jaqtan jumis islenip bariladi. Woqiwshılar sorawlar qoyadi, so`zlerdin` keynindegi qosimtalar menen tanisadi, ga`p ishinde u`yrenedi, onda seplew jalg`awlarin qollanip ko`redi, so`ylewde de ba`rha qollanip wotiradi sonin` na`tiyjesinde sepliktin` sorwlari ha`m qosimtalari menen a`meliy jaqtan tanis degen so`z. Yendi 3-4-klassqa keliw menen bul u`stinde turaqli tu`rde barliq tu`rleri u`stinde jumis isleydi. Bul ushin da`slep Woqiwshılar menen bir neshshe

shinig'iw jumislari islenip, (bunda biz so'zdin' seplik jalg'awlari menen tu'rlenip keliwin alsa boladi) seplik jalg'awlari menen tu'rleniwdegi wo'zgerislerdi baqlawdi baslaw kerek bunday woqiwshılar menen bul na'zerge alg'an so'zdin' ne ushin ha'r qiyli wo'zgeriwini' siri menen woqiwshılarg'a da'slepki mag'luwmat analizlenedi, wolarg'a soraw qoyiladi. Solay etip, wol so'zlerdin' wo'zgeriw xizmeti menen tanistiriladi. Bulardin' barlig'I woqiwshılardin' qatnasi menen islenedi. Endi mug'allim tayarlanip qoyilg'an keste arqali seplik ha'm onin' atamalari , sorawlar menen tanistiriladi. Bul jerde woqiwshılarg'a sepliktin' sorawların feyil so'zler menen yamasa atliq penen qatar qoyip tanistiriw, woqiwshılardi so'zlerge soraw qoyiw, wg'an juwap taba biliwge tez u'yreledi. Misali: kim woqiydi? Ne ushadi? Kimnin' qa'lemi? Nege jazaman? Neni woqiymiz? Qaydan keldin'? h.t.b. Mug'allimnin' tayarlanip qoyilg'an keste arqali seplik ha'm wonin' atamalari, sorawları menen tanistiriladi. Bul jerde woqiwshılarg'a sepliktin' sorawların feyil so'zler menen yamasa atliq penen qatar qoyip tanistiriw Woqiwshılardi so'zlerge soraw qoyiw, wog'an juwap taba biliwge tez u'yreledi

Atliqti u`yreniwde a`meliy jumislardin` roli ha`m a`hmiyeti.

So`z shaqaplarin, jasaliwin, u`yreniw arqali woqiwshi so`zler u`stinde isleydi, demek, wol so`zlik baylig`in ken`eytip baradi. Wolay bolsa, so`zlik jumislari islenip bariwi sha`rt. Ko`plik, seplik, tartim, betlik kategoriyalarin u`yreniwge baylanisli so`zlerdin` grammatikaliq baylanislari haqqinda sintaksiske ayriqsha tayarliqti aladi. Qaraqalpaq tili orfografiyalıq fonetika-morfologiyalıq printsipti su`yenedi, al ha`r bir sabaqta orfografiyalıq jumis ta alip baradi degen so`z.

Woqiwshilar leksikani woqiw arqali ha`r bir so`z ha`m so`z ma`nisi tuwralı mag`liwmat alg`an bolsa, endi morfologiyani woqiw menen sol so`zlerdi formasi ha`m ma`nisi boyınsha klassifikatsiya jasaydi ha`m sol so`zlerdin` ha`r qiyli so`z shaqaplari bolip otiratug`inlig`in u`yrenedi.

Ga`ptegi so`zlerdi so`z shaqaplarına ayiriwda woqiwshilar menen islesedi ha`m wolardi belgilerine qaray analitikaliq, sintetikalıq jaqtan analizler jasaydi. Bul woqiwshilardin` logikalıq oyınin` rawajlanip bariwına mu`mkinshilikler tuwdiradi.

So`z shaqaplarin baslawish klaslarda woqiwshilardin` alg`an bilimlari tiykarında woqitiw menen jumis baslaymiz. Gu`rrin`lesiw arqali wolardin` qanday bilim alg`anın, balalardin` esinde so`z qurılısı tuwralı qanday tu`sinik qalg`anın aniqlawimiz kerek boladi. Woqiwshilar da`slepki klaslarda-aq so`zdin` belgili bir ma`nisi -zatti yamasa qubilisti an`latatug`inin u`yrenip aladi. Aytayiq bala, taw, tas, woqiw, bar, kel, sari, jasil, won, jigirma usag`an so`zler usilardan ibarat. Wolardin` ha`r birinin` qurılısına na`zer awdarsaq, seslerden, buwinlardan quralg`anlig`in an`laymiz. Buni woqiwshilardin` o`zleri-aq da`slepki bilimlari tiykarında an`lay aladi. Mug`allim usi so`zlerdin` barisında baladay, tawli, taslaq, woqig`an, bariw, sarilaw, jasillaw, wonliq, jigirmaday tu`rde so`z formaların o`zgertip ma`nilerine woqiwshilar menen birge na`zer awdaradi, aniqlaydi, so`zlerdin` quraminin` o`zgergenin, tag`i da ma`ni bo`leklerinin` qosilg`ani jan`a formag`a iye bolg`anın tu`sindiredi. Bul

soʻzlerdin` qurilisina tagʻi da oʻzgerisler eniwi muʻmkin: baladayman, tawlidan, taslaqta, oqigʻanim, bariwdan, sariraqtan, jasillawdan, onligʻim, jigirmadaymiz.

-Soʻz qurami qanday boʻleklerden turadi?

-Tuʻbir menen qosimtanin` oʻzgesheligi ne? Woqiwshilar bul sorawlargʻa toliq juwap bere almawi muʻmkin. Sebebi, baslawish klasta bul tuwrali toliq bilim ala almaydi, al tanisadi. Sonliqtan mugʻallim konkret usinday misallardin` bazasinda woqiwshilardin` diqqatin minalargʻa awdariwi kerek: Soʻzdin` qurami tiykarinan eki maʻnilik boʻlekten turatugʻinligʻin tuʻsindiredi: qalaliq, qalada, qala-liqta, baliq-baliqsha, baliq-shilar, baliq-shilarmiz, baliq-shilardin`,t.b.

Bul misallardi taslap soʻz tuʻbirine qosilgʻan qosimtalardin` haʻr tuʻrli maʻnilerde ekenligine analiz etiledi. Aʻsirese, bul jerdegi balaliq, baliqshi degen soʻzlerdegi -liq penen -shi qosimtasinin`, balam, balalar degendegi -m,-lar qosimtasinin` maʻnisi, xizmeti boyinsha bir-birinen parq etiletugʻinligʻi daʻliyllenedi. Bul jerde soʻz tuʻbiri haʻm soʻz tiykari haqqinda bazi bir jagʻdaylarda soʻz tuʻbiri menen soʻz tiykarlarinin` bir bolatugʻin orinlarin aytadi. Sabaqliqtagʻi materiallargʻa naʻzer awdaradi.

3. Atlıq temasın u'yretiwde woyın tu'rlerinen paydalanıw

Baslawış klass Woqıwshılarının' yele woyın balası ekenligin jaqsı bilemiz. Sonın' ushın sabaqlarda woyın xarakterindegi shınıg'ıwlardan paydalanıw Woqıwshılarg'a bilim beriwde ju'da' qolaylı usıllardıń biri bolıp esaplanadı. Woyınlar Woqıwshılardıń u'yrenilip atırg'an materialdı an'sat o'zlestirip alıwına ja'rdem beredi.

Woyınlar balalardı do'retiwshilik shıg'arma u'stinde islewge uyretiwde u'lken a'h'miyetke iye.

«Ulıwma bilimlendiriw ma'mleketlik standartı h'a'm oqıw bag'darlaması»nda da Woqıwshılardı do'retiwshilik shıg'arma u'stinde islew, erkin pikirlewge u'yretiw bag'darında a'h'miyetli wazıypa etip belgilengen. Woyın arqalı do'retiwshilik shıg'arma u'stinde izleniw Woqıwshılardıń biliwin aktivlestirip, so'z baylıg'ın rawajlandırıwıg'a unamlı ta'sir ko'rsetedi.

Woqıwshılardıń aqılıy qa'biletlerin jetilistiriw, sabaqta u'yrenilip atırg'an temag'a bolg'an qızıg'ıwshılıqların asırıwda to'mendegi woyın tu'rlerinen paydalanıw mu'mkin.

Bul woyın tu'rleri 3-klassta «Atlıq», «Birlik h'a'm ko'plik tu'rindegi atlıqlar», «Atlıq jasawshı qosımtalar» temalarınan alg'an bilimlerin bekkemlewge xızmet etedi.

«Oylan, izlen, tap» woyını

Woyın ushın da'slep sorawlar du'ziledi. Sorawlar woyın xarakterinde bolıwı kerek. Bul woyın tu'rinen «Atlıq» temasın u'yreniwde paydalanıw mu'mkin. Sorawg'a oylanıp, izlenip juwap tabıw talap etiledi.

Sorawlar to'mendegishe bolıwı mu'mkin:

1. Balalar aspaz awqat pisirmekshi? Og'an qanday a'sbaplar kerek boladı? Qa'ne, oylanın', izlenin' h'a'm tez juwabın tabın'lar?
2. Jaz keldi. Diyxanlar qaysı palız eginlerin jıynap aladı?
3. Kamila awqat pisirmekshi? Og'an qanday o'nimler kerek boladı?

4. Bu'gin Asılbektin' u'yinde toy bolıp atır. Qa'ne balalar sizler aytın'lar, toyg'a Asılbeklerdin' qanday ag'ayınleri keledi?

5. Ba'h'a'r keldi. Na'l otırg'ızıw aylıg'ı baslandı. Ko'she boylarına, uylerimizdin' aldılarına qanday terek na'lleri otırg'ızıladı?

sorawlarg'a juwap beredi. Atlıqlardın' tu'rin, olarg'a tiyisli sorawlar qoyıp aytadı.

«Jasıring'an so'zlerdi tap» woyını.

Bunın' ushın karton qag'azg'a krassvord du'ziledi. So'zler sanına qarap kletkalar sızıladı. Kletkalar kasına sorawlar jazıladı. berilgen usı sorawlar tiykarında jasıring'an atlıqlardı tawıp, bos kletkalardı toltıradı.

M	a	y	Ba'h'a'rdin' en' son'g'ı ayın jazın'?					
A	l	m	a	Quramında temir ko'p bolg'an miywe qaysı?				
S	ı	y	ı	r	Qorada ne mo'n'ireydi?			
D	i	y	x	a	n	Ba'h'a'rde kim egiske tayarlanadı?		
S	u'	m	e	l	e	k	Nawrızlıq milliy tag'am?	
M	u	g'	a	l	l	i	m	Balalardı kim oqıtadı?

Tapsırma orınlang'annan keyin, so'zlerge soraw berip, neniw atın bildirip turg'anın aytadı.

«Jumbaqlar woyını»

Bul woyındı o'tkeriw ushın jumbaqlar h'a'm metagrammalardan paydalanıladı. ayılğ'an jumbaqlardın' yamasa metagrammalardın' juwapların tabadı. Ju'wapların tapqan so'zlerdi yag'nıy juwaplardı taxtag'a na'wbet penen jazıp baradı. dın' qaysısı jumbaqtın' juwabın shaqqanlıq yetip tez tapsa, sol woqıwshı xoshametlenedi.

Mug'allim:

-Balalar, men h'a'zir sizlerge jumbaq aytaman. Qa'nekey sizler onı tez taba alasızlarma? Jumbaqtın' juwabın tapqan oqıwshı onı taxtag'a jazadı, keyin og'an soraw berip, atlıq so'z shaqabın tabadı.

Tin'lan':

1. Japırag'ı su'yir bolsada,
Sayası qoyıw tusedi,
Shaqası ko'p bolsın dep
Gelleklep onı kesedi.
(qara tal)

2. Qabat-qabat tonı bar
Kishkene g'ana boyı bar.
(piyaz)

3. Duzsız pıskın as ko'rdim
Domalag'an tas ko'rdim.
(g'arbız)

4. Jalpaq tabanlı
Sho'lge shıdamlı
O'zi de u'lken,
Alshan'lap ju'rgen.
(tu'ye)

5. Qara atım qaltıraydı,
Qabırğ'ası jaldıraydı.
(suw)

6. Sha'kirt tu'we ustazlar,
Dawısına bag'anar.
Dem alısta balalar,
Dawısın onın' sag'ınar.
(qon'ıraw)

Juwmaqlastırıp aytqanda, ana tilindegi «Atlıq» temasın u'yretiwde usınday jan`a pedagogikalıq texnologiyalar tiykarında paydalanıw jaqsı na'tiyje beredi. Temanı woyın arqalı tez h'a'm an'sat o'zlestiredi. bunday jumislardı ayırıqsha qızıg'ıwshılıq penen orınlaydı.

Juwmawlaw

Baslawish klaslarda «Atlıq» temasin u'yretiwde jan'a pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıw-balalardın' atlıqqa baylanıslı tu'siniklerdi teren' bilip alıwıg'a jaqsı ja'rdem beredi, dın' bilim alıw protsessindegi erkinligin ta'miyinleydi, erkin pikirlewge u'yreledi, sabaqqa bolg'an qızıg'ıwshılıg'ın asıradı, so'z baylıg'ın ko'beytedi, so'ylew qa'biletin rawajlandıradı.

«Atlıq» temasin u'yreniwde orfografiyalıq shınıg'ıwların' ornı ha'm a'hmiyeti ju'da' joqarı bolıp, olar teoriyalıq bilimlerdi a'meliyatka engiziwge ja'rdem beredi. Baslawish klasslarda «Atlıq» temasin u'yretiwde doretiwshilik xarakterdegi shınıg'ıwlar da dın' temanı jaqsı o'zlestiriwin ta'miyinleydi. Jumbaqlardıń juwapların tabıw, aralastırılıp berilgen so'zlerdi toparlarg'a bo'lip jazıw, gu'rrin' jazıw, ga'p quraw, tekst du'ziw, berilgen ga'pti sxemag'a baylanıstırıp ken'eytiw, kartochkalar menen islew, soraw tiykarında ga'p du'ziw, sıızılmaq'a sa'ykes so'zlerdi du'ziw, so'zlik jazıw, berilgen so'zlerden sinonimledi tabıw sıyaqlı do'retiwshilik jumıs tu'rlerinen paydalanıw arqalı temanı o'zlestiriwge baylanıslı tapsırmalar, sabaqlardan u'zindiler berildi.«Atlıq» temasin u'yretiwde «Oylan, izlen, tap», «Jasıwıng'an so'zlerdi tap», «Jumbaqlı woyın» sıyaqlı woyın tu'rlerin o'tkeriw metodikasın ko'rsetilgen. Woyınlar temanı teren' h'a'm an'sat o'zlestiriwge ja'rdem beriwın esapqa alsaq, onı qaysı temanı o'zlestiriwde qollanıwıg'a baylanıslı tapsırmalar da berilgen.

«Atlıq» temasin u'yretiwde mug'allimlerden' o'z u'stinde ele ko'p jumıs islewi, sabaqqa jaqsı tayarlıq ko'riwi, do'retiwshilik penen qatnas jasawı kerek.

PAYDALANILG`AN A`DEBIYaTLAR

1. I.A. Karimov. «Barkamol avlod orzusi». T-1998 y.
2. A. Esemuratov, J. Qayirbaev. A`lippe kitabi`na metodikali`q ko`rsetpe. No`kis-1991- j.
4. B. Qutli`muratov, N. Ta`jenov «Oqi`w kitabi`» 1-klass ushi`n sabaqli`q. No`kis «Bilim» 2012-j
5. B. Qutli`muratov, N. Ta`jenov, B. Qa`limbetov «Oqi`w kitabi`» 2-klass ushi`n sabaqli`q. Tashkent «Wzbekiston» 2012-j
6. B. Qa`limbetov, J. Uspanova, X. Abdijabbarova «Oqi`w kitabi`» 3-klass ushi`n sabaqli`q. Tashkent «Wzbekiston» 2012-j
7. «Boshlang`ich talim» jurnali` 8- avgust 2011-y
8. Ye Da`wenov, J. Uspanova, X. Abdijapparova. «Ana tili» 3-klass ushi`n sabaqli`q. Tashkent «Wzbekiston» 2012-j
9. Ye Da`wenov, J. Uspanova «Ana tili» 4-klass ushi`n sabaqli`q. Tashkent «Wzbekiston» 2011-j
10. Y. Berdimuratov, J. Pirniyazov, Q. Allanazarov, J. Uspanova «Oqi`w kitabi`» 4-klass ushi`n sabaqli`q. Tashkent «Wzbekiston» 2011-j
11. K. Qosimova, S. Matchonov, X. G`ulomova, Sh. Yo`ldosheva, Sh. Sariyev. Ona tili wqitish metodikasi Toshkent «Noshir» nashriyoti 2009-y
12. K.V. Bardin. Balani` oqi`wg`a qalay quni`qti`rami`z? No`kis 1992- j.
13. Q. Pirniyazov. Baslawi`sh klasslarda qaraqalpaq tilin oqi`ti`w metodikasi` No`kis «Bilim» baspasi` 1993-j
14. M. Yembergenova .Qaraqalpaq tilin oqi`ti`w metodikasi` 4-klaslar ushi`n oqi`w metodikali`q qollanba No`kis «Qaraqalpaqstan» 2013-j
15. Orazbaev, Dosjanov, Ma`mbetnazarov. Mug`allimshilik ka`siptin` ustalari`. No`kis-1994 j.
16. [http: www. ziyonet. Uz](http://www.ziynet.Uz) 17. [http: www. ilim. Uz](http://www. ilim. Uz) 18. www. pedagog. uz